

Nr 21

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående en av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1968 vid dess femtioandra sammanträde antagen rekommendation, m. m.

Genom en den 31 januari 1969 dagtecknad proposition, nr 15, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden

dels föreslagit riksdagen att godkänna att Sverige ansluter sig till en vid Internationella arbetsorganisationens (ILO) allmänna konferens år 1964 vid dess fyrtioåttonde sammanträde antagen konvention (nr 121) angående *förmåner vid yrkesskada*,

dels ock anhållit om riksdagens yttrande över vad föredragande departementschefen anfört om en vid nämnda sammanträde antagen rekommendation (nr 121) i *samma ämne* samt om en vid ILO:s allmänna konferens år 1968 vid dess femtioandra sammanträde antagen rekommendation (nr 132) om *förbättring av levnads- och arbetsförhållanden för arrendatorer, naturaarrendatorer och liknande grupper av arbetstagare inom jordbruket*.

Texterna till instrumenten har fogats till propositionen som bilagor 1—3. Redogörelser för remissyttranden återfinns i propositionen.

Internationella arbetskonferensens femtioandra sammanträde hölls i Genève under tiden den 5—25 juni 1968. I sammanträdet deltog delegationer från 109 av ILO:s 118 medlemsstater jämte representanter för flera internationella mellanstatliga och icke statliga organisationer. Det stora flertalet medlemsstater hade sänt fullständiga delegationer, dvs. två regerings-, ett arbetsgivar- och ett arbetstagarombud. Sverige deltog i sammanträdet med en fullständig delegation.

Enligt artikel 19 i ILO:s stadgar skall ovannämnda rekommendation (nr 132) underställas riksdagen.

Utöver det instrument som behandlats på det femtioandra sammanträdet har föredragande departementschefen anhållit att i detta sammanhang få *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 9 saml. 2 avd. Nr 21*

underställa riksdagen de båda ovan angivna av arbetskonferensen vid dess *fyrtyioåttonde sammanträde* år 1964 antagna instrumenten, nämligen konvention (nr 121) angående förmåner vid yrkesskada och rekommendation (nr 121) i samma ämne. Frågan om ett svenskt ståndpunktstagande till dessa båda instrument togs i sedvanlig ordning upp i proposition till 1965 års vårriksdag (prop. 1965:51). I propositionen föreslogs att frågan om en ratificering av konventionen skulle uppskjutas till dess statsmakterna haft möjlighet att bedöma förutsättningarna för Sveriges anslutning till konventionen med hänsyn till bl. a. den revidering av yrkesskadelagstiftningen som var att vänta på grundval av den då pågående yrkesskadeutredningens arbete. Förslaget utmynnade i att varken konventionen eller rekommendationen borde föranleda någon åtgärd men att de, tillsammans med avgivna remissyttranden, borde överlämnas till yrkesskadeutredningen. Riksdagen biföll förslaget (2LU 42, rskr 199).

På grundval av yrkesskadeutredningens slutbetänkanden (SOU 1966:54 och stencil S 1966:8) har lagstiftningen på yrkesskadeförsäkringens område numera i väsentliga delar reviderats genom statsmakternas beslut år 1967 (prop. 1967:147, 2LU 68, rskr 401). Frågan om ett svenskt ställningstagande till de båda instrumenten bör därför enligt föredragande departementschefen på nytt underställas riksdagen.

1. Förbättring av levnads- och arbetsförhållanden för arrendatorer, natura-arrendatorer och liknande arbetstagargrupper inom jordbruket

Frågan om förbättring av levnads- och arbetsförhållanden för arrendatorer, natura-arrendatorer och liknande arbetstagargrupper inom jordbruket har varit föremål för behandling vid två på varandra följande internationella arbetskonferenser. En första diskussion ägde sålunda rum vid 1967 års konferens och ledde efter ytterligare överväganden vid konferensen på följande år till antagande av en rekommendation i ämnet. Rekommendationen antogs med 342 röster mot 0 och fyra nedlagda. Samtliga svenska ombud röstade för rekommendationen.

Innehållet i rekommendationen

I rekommendationens inledning betonas att en förbättring av ifrågavarande arbetstagers levnads- och arbetsförhållanden bara utgör en sida av frågan om en agrarreform, vilken är av gemensamt intresse för Förenta Nationerna och dess fackorgan. Ett intimt samarbete mellan FN, ILO och FAO på detta område är därför påkallat.

Rekommendationen omfattar alla arbetstagare inom jordbruket som betalar arrende kontant, in natura eller genom arbete. Den avser vidare arbetstagare som erlägger arrende in natura bestående av en viss del av avkastningen liksom även arbetstagare som får ersättning genom andel i av-

kastningen, när de brukar jorden själva eller med hjälp av sin familj eller inom vissa gränser med hjälp utifrån.

Huvudsyftet med rekommendationen är att ange vissa riktlinjer som regeringarna bör följa när det gäller att höja ifrågavarande arbetstagargruppers välfärd och tillförsäkra dem jämnhet och trygghet i arbete och uppehälle. I detta syfte bör regeringarna vidta åtgärder för att ge dessa arbetstagare huvudansvaret för skötseln av brukningsenheterna samt bistå dem i olika avseenden och bereda dem tillgång till jord.

I ett särskilt avsnitt i rekommendationen behandlas de metoder som bör anlitas för instrumentets genomförande, däribland särskilda lagar och förordningar där sådana inte redan existerar. Det förordas att arrendet skall ligga på en sådan nivå att det tillförsäkrar båda parter en rimlig avkastning, garanterar brukaren en skälig levnadsstandard och samtidigt främjar rationell brukning. Vidare kan arrendet nedsättas eller betalningen därav uppskjutas på grund av oförutsedda omständigheter såsom skördeskada eller annan olyckshändelse. Övriga bestämmelser i detta avsnitt av rekommendationen behandlar bl. a. åtgärder till skydd för ifrågavarande arbetstagargrupper mot att jordägaren ålägger dem förpliktelse att utföra personliga tjänster i någon form, införande av metoder för ett snabbt biläggande av tvister, uppgörande av avtal, vilka helst bör vara skriftliga eller överensstämmande med ett standardavtal och som innehåller vissa särskilt angivna klausuler, villkoren för avtals uppsägning före avtalstidens utgång samt brukarens förköpsrätt till brukningsenheten vid eventuell försäljning.

Slutligen innehåller rekommendationen ett avsnitt om kompletterande åtgärder till förmån för ifrågavarande arbetstagargrupper, bl. a. avseende bildandet av kooperativa företag, billiga krediter, undervisning och yrkesutbildning, program för ett bättre utnyttjande av arbetskraften på landsbygden samt system för social trygghet och försäkring mot inkomstbortfall och olycksfall.

2.—3. Konvention och rekommendation angående förmåner vid yrkesskada

Sedan frågan om översyn av bestämmelserna i vissa tidigare av Internationella arbetskonferensen antagna konventioner angående förmåner vid olycksfall i arbete och vid yrkessjukdomar (nr 17 och 18 år 1925 samt nr 42 år 1934, som innefattar en revision av nr 18) preliminärt diskuterats vid 1963 års konferens, tog man vid 1964 års konferens upp detta problem till slutlig behandling. Härvid antogs en konvention och en rekommendation angående förmåner vid yrkesskada. Sverige har ratificerat konventionerna nr 17 och nr 42. Anledning till översynen var att man kommit till den uppfattningen, att utvecklingen på området efter det andra världskriget blivit sådan, att de tidigare konventionerna inte kunde anses motsvara nutida krav i fråga om skyddets omfattning. Vidare ville man ha en

gemensam reglering av förmånerna vid olycksfall i arbete och vid yrkessjukdom.

Det förslag till konvention som utarbetats av ett av konferensen tillsatt utskott antogs med viss ändring — avseende livräntenivåns höjd — av konferensen med 239 röster mot 6 och 65 nedlagda. Av de svenska ombuden röstade regerings- och arbetstagarombuden för konventionens antagande, medan arbetsgivarombudet lade ner sin röst.

Det förslag till rekommendation angående förmåner vid yrkesskada, som konferensutskottet utarbetade, innefattar kompletterande bestämmelser till konventionen och syftar till att vidga försäkringsskyddets omfattning utöver konventionens reglering. Rekommendationen antogs av konferensen med 231 röster mot 8 och 55 nedlagda. Av de svenska ombuden röstade arbetstagarombudet för rekommendationens antagande, medan regerings- och arbetsgivarombuden lade ner sina röster.

Innehållet i konventionen och rekommendationen

Det bör till en början påpekas att vissa av bestämmelserna i konventionen öppnar större möjligheter för en medlemsstat, som har ett allmänt socialförsäkringssystem innefattande ersättning såväl vid yrkesskada som eljest, att lösa uppkommande ratifikationsproblem än en stat med fristående yrkesskadeförsäkring efter historisk modell.

Helt allmänt kan vidare framhållas, att många av konventionens artiklar — framför allt sådana som är av mera teknisk karaktär — helt eller delvis överensstämmer med motsvarande artiklar i 1952 års konvention (nr 102) angående minimistandard för social trygghet. I förmånshänseende ger dock 1964 års konvention de försäkrade ett vidsträcktare skydd än konventionen nr 102.

Beträffande innehållet i de olika konventionsartiklarna bör följande nämnas.

Efter den sedvanliga inledningen upptas under artikel 1 vissa definitioner, av vilka en här kan vara av intresse till belysning av det förut anförda, nämligen termen »dependent child», dvs. barn som skall anses berättigat till livränta. Såsom sådant barn anses

1. barn under 15 år eller i skolpliktig ålder, om denna ålder är högre,
2. sådant barn i föreskriven högre ålder, som undergår utbildning eller till följd av sjukdom eller annan sådan orsak är ur stånd att försörja sig.

Konventionens villkor under 2 skall emellertid anses uppfyllt om medlemsstatens lagstiftning innehåller regler om allmänna barnlivräntor till barn i avsevärt högre ålder än som avses under 1. I sådant fall behövs alltså inget särstadgande avseende 2.

Artikel 2 berättigar medlemsstat med bristande ekonomiska och medicinska resurser att vid konventionens ratificering temporärt göra undantag för vissa artiklar.

Artiklarna 3—5 avser konventionens tillämpningsområde i fråga om personkretsen. Konventionen har vidsträckt omfattning, och framställda yrkanden att vissa arbetstagare, såsom jordbruksarbetare, skulle undantas avvisades från bl. a. svensk sida. Medlemsstat äger emellertid från tillämpningen undanta arbetskraft av tillfällig natur, hemarbetare och medlemmar av arbetsgivarens familj och därutöver högst 10 % av samtliga arbetstagare. Motsvarande procenttal är i konventionen nr 102 satt till 50.

Artikel 6 utsäger helt allmänt att ersättning skall utgå vid yrkesskada som föranleder sjukdom, total eller partiell invaliditet eller familjeförsörjarens frånfälle.

Enligt artikel 7 skall varje medlemsstat definiera vad som skall förstås med olycksfall i arbete och därvid skall även anges de omständigheter under vilka s. k. färdolycksfall inbegrips. Om emellertid färdolycksfallen ersätts enligt ett allmänt socialförsäkringssystem, vars förmåner totalt sett kan anses likvärdiga med konventionens, kan medlemsstat undanta färdolycksfallen från konventionen. I rapporterna angående tillämpningen av konventionen skall medlemsstaten ange ordalagen i definitionen.

Beträffande yrkessjukdomarna anvisar konventionen i artikel 8 olika möjligheter. Medlemsstaten kan — såsom tidigare var fallet i Sverige — ha en särskild förteckning över de fall som skall ersättas och denna förteckning måste då vara av samma omfattning som en vid konventionen fogad förteckning. Medlemsstaten kan också — såsom nu är fallet i Sverige — förse sin lagstiftning med en allmän definition av begreppet yrkessjukdom och denna måste då vara sådan att den omfattar konventionsförteckningens sjukdomar. Slutligen kan medlemsstaten kombinera de båda metoderna.

Artikel 9 fastslår att förmåner enligt konventionen skall omfatta dels sjukvård och därmed sammanhängande förmåner och dels kontantförmåner. Sjukpenning skall — vilket är en nyhet i förhållande till tidigare konventioner — utgå för hela sjukdomstiden, dvs. utan iakttagande av någon

Om väsentliga förändringar inträffar i lönenivån på grund av väsentliga förändringar i levnadskostnaderna skall beloppen av löpande ersättningar göras till föremål för översyn.

Vid dödsfall skall kontant begravningshjälp utgå motsvarande normalkostnaderna för en begravning.

Slutligen föreskrivs att varje land har skyldighet att inom sitt territorium behandla dem som inte är medborgare i landet lika med landets egna medborgare.

Den av konferensen antagna rekommendationen angående förmåner vid yrkesskada innehåller en högre standard beträffande såväl förmåner som den skyddade personkretsen. Rekommendationen utsträcker lagstiftningen om förmåner vid yrkesskada till att omfatta vissa kategorier av fria företagare och självständiga yrkesutövare och även till andra slag

av oavlönade personer såsom studerande och personer som utan betalning fullgör uppgifter, som utsätter dem för risker liknande dem som är förenade med anställning. Det förutsätts att anslutningen till yrkesskadeförsäkringen i fråga om dessa kategorier skall kunna ske genom frivillig försäkring. Rekommendationen innehåller vidare bestämmelser om begreppet yrkesskada som bl. a. innebär att alla skador som inträffar under arbetstid — oavsett orsaken — skall anses vara yrkesskador.

Svenska bestämmelser

De svenska bestämmelserna rörande det ämne som behandlas i konventionen och rekommendationen finns i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring och därtill hörande författningar.

Departementschefen

Med anledning av att det i år är 50 år sedan ILO bildades lämnar *föredragande departementschefen, statsrådet Aspling*, en redogörelse för ILO:s verksamhet under de gångna åren och dess planer för framtiden. I detta hänseende hänvisar utskottet till framställningen i propositionen (s. 15). Beträffande de instrument, som propositionen avser, anför statsrådet Aspling följande.

Vad först beträffar *rekommendationen (nr 132) om förbättring av levnads- och arbetsförhållanden för arrendatorer, natura-arrendatorer och liknande arbetstagargrupper inom jordbruket* finner jag i likhet med i ärendet hörda myndigheter och organisationer att rekommendationen saknar praktisk betydelse för Sveriges del. Jag ansluter mig därför till ILO-kommitténs förslag att rekommendationen inte bör föranleda någon åtgärd från svensk sida.

Konventionen (nr 121) angående förmåner vid yrkesskada utgör ett led i ILO:s arbete på att få fram nya konventioner på socialförsäkringens område i stället för de äldre konventioner som härrör från mellankrigstiden och som framstår som föråldrade med hänsyn till den utveckling som ägt rum efter andra världskriget. En början gjordes år 1952 genom konventionen (nr 102) angående minimistandard för social trygghet, vilken omfattar samtliga grenar inom socialförsäkringen.

Ställningstagandet till konventionen angående förmåner vid yrkesskada har, såsom inledningsvis anförts, fördröjts för svenskt vidkommande i avvaktan på en revidering av yrkesskadeförsäkringslagstiftningen. Under tiden har inom ILO ett nytt steg tagits på vägen mot en modernisering av socialförsäkringskonventionerna. Det gäller konventionen (nr 128) om invaliditets-, ålders- och efterlevandeförmåner, som ratificerats av Sverige i enlighet med statsmakternas beslut vid 1968 års riksdag (prop. 1968: 39, 2LU 25, rskr 166).

I fråga om yrkesskadekonventionen delar jag ILO-kommitténs uppfattning att bestämmelserna i konventionens artikel 11 mom. 1 öppnar möjlighet för Sverige att ratificera konventionen trots att samordningen med den allmänna sjukförsäkringen medför att full ersättning inte utgår i vissa avseenden. Artikel 11 mom. 1 innebär, att varje medlem som tillhandahåller sjukvård och därmed sammanhängande förmåner genom ett allmänt hälso- och sjukvårdssystem — eller genom ett sjukvårdssystem för anställda — i sin lagstiftning får föreskriva att sådan vård skall meddelas personer som drabbats av yrkesskada på samma villkor som gäller för andra därtill berättigade personer, allt under förutsättning att reglerna i ämnet är utformade på sådant sätt att vederbörande inte blir försatt i en nödsituation. I likhet med ILO-kommittén anser jag att detta stadgande skapar utrymme för att den yrkesskadade — på det sätt som det svenska systemet förutsätter — svarar för en del av läkarvårds- och läkemedelskostnaderna under den s. k. samordningstiden.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och med åberopande i övrigt av vad riksförsäkringsverket anført i sitt yttrande tillstyrker jag att Sverige ansluter sig till konvention nr 121 angående förmåner vid yrkesskada.

I fråga om *rekommendation (nr 121) i samma ämne* ansluter jag mig till kommitténs förslag att rekommendationen — i de delar den inte redan tillgodosetts i svensk lagstiftning — beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet på socialförsäkringens område, om och i den mån så befinns möjligt och lämpligt.

Enligt artikel 28 mom. 2 av konvention nr 121 innebär en ratificering av denna, att 1934 års konvention (nr 42) om ersättning för yrkessjukdomar — på grund av en bestämmelse i sistnämnda konvention — automatiskt betraktas som uppsagd. Något motsvarande gäller inte för 1925 års konvention (nr 17) om ersättning för olycksfall i arbete. Denna bör sägas upp i anslutning till att Sverige ratificerar konventionen nr 121.

Utskottet

Utskottet biträder förslaget, att riksdagen godkänner att Sverige ansluter sig till konventionen (nr 121) angående förmåner vid yrkesskada. Vidare finner utskottet ej anledning till erinran mot vad föredragande departementschefen anført om rekommendationen (nr 121) i samma ämne och om rekommendationen (nr 132) om förbättring av levnads- och arbetsförhållanden för arrendatorer, natura-arrendatorer och liknande grupper av arbetstagare inom jordbruket.

Utskottet hemställer,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 15 i skrivelse

till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet
anfört.

Stockholm den 18 mars 1969

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), Fru Hamrin-Thorell (fp),
herrar Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Wanhainen (s)*, Österdahl (fp),
Andreasson (cp) och Blomquist (m);

från andra kammaren: herr Gustavsson i Alvesta (cp), fröken Sandell (s), herr Fredriksson (s)*, fru Skantz (s), herrar Jonsson i Mora (fp)*, Nilsson i Kalmar (s), Åkerlind (m) och fru Håvik (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.